

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика

Штип, 2012/2013

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика
год.8, број 12
2012/2013 год.

За издавачот:

проф. д-р Никола Смилков, декан

Издавачки совет:

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Емилија Јаневиќ-Ивановска
доц. д-р Кирил Барбареев

Уредувачки одбор – Editorial Board:

проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Ленче Милошева
проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
асис. м-р Трајче Стојанов

Уредник – Managing editor:

асис. м-р Трајче Стојанов

Одговорен уредник – Editor in Chief:

проф. д-р Емилија Петрова – Ѓорѓева

Јазично уредување – Language Editor:

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)
м-р Снежана Кирова (англиски јазик)

Техничко уредување – Technical Editing:

Славе Димитров
Благој Михов

Рецензенти:

проф. д-р Мирослава Николоска
проф. д-р Татјана Атанасова
проф. д-р Виолета Николовска
доц. д-р Борче Костов
доц. д-р Драгор Заревски
проф. д-р Снежана Мирасчиева

проф. д-р Кирил Цацков
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Ленче Милошева
проф. д-р Снежана Ставрева-
Веселиновска
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
асис. м-р Трајче Стојанов

Редакција и администрација – Editorial Office:

Билјана Јорданов
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п.фах 201, 2000 Штип,
Р. Македонија
e-mail: vospitanie@ugd.edu.mk
++389 32 550 500

СОДРЖИНА

д-р Снежана Јованова-Митковска Метод на случај	7
д-р Деспина Сивевска Интерперсоналните односи како индикатори за педагошката клима во училиштето и одделението	19
д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева, м-р Снежана Кирова Дилеми по прашањето дали работното и политехничкото воспитание претставуваат наставен предмет или принцип	29
м-р Драгана Кузмановска, м-р Блијана Петковска, Нада Арсова, Весна Ничева Учебникот како наставно средство и извор на знаење	39
м-р Ирена Китанова Прераскажувањето и раскажувањето како форми на усно изразување	45
м-р Кире Филов Св. Климент Охридски – апостол на словенското просветно дело	53
м-р Снежана Кирова, м-р Јане Јованов Преглед на потеклото на имињата на деновите во неделата	61
м-р Ленче Насев Уметност, култура и музичко образование	71
д-р Ленче Милошева Когницијата и теоријата за умот кај деца со нарушувања од аутистичен спектар	75

д-р Владо Петровски, д-р Снежана Мирасчиева Мултукултурализмот во образовниот систем на Р. Македонија	93
д-р Снежана Мирасчиева За една нова концепциска платформа на наставата во насока на зголемена ефикасност и продуктивност	101
д-р Соња Петровска Кооперативното учење во функција на хуманизација на воспитно-образовната работа	111
д-р Снежана Ставрева-Веселиновска Повторно поврзување на детскиот свет со светот на природата	121
м-р Весна Коцева Филмот како дополнително наставно средство во процесот на усвојување на немајчиниот јазик	133
м-р Даниела Коцева, д-р Владо Петровски Образовната политика и осврт кон разликите во образовните постигнувања по етничка основа во Република Македонија	141
д-р Зоран Здравев, м-р Силвана Жежова, м-р Ѓорѓи Димов Имплементација на е-учење на УГД – научените лекции	149

УДК 37.018.43:004]:378.4(497.731)
"2008/2013"

проф. д-р Зоран Здравев
асис. м-р Силвана Жежова
асис. м-р Ѓорѓи Димов

Стручен труд
(Professional paper)

Центар за електронско учење
Универзитет „Гоце Делчев“–Штип

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА Е-УЧЕЊЕ НА УГД – НАУЧЕНИТЕ ЛЕКЦИИ

Апстракт

Позитивните промени што ги наметнува ИКТ во современиот свет се неминовни. Овие промени, во голема мера, се однесуваат и на образованието. Политиката на Универзитетот „Гоце Делчев“ е да има највисок степен на користење на ИКТ во сите сегменти на управувањето, администрирањето и наставата. За таа цел се спроведени повеќе проекти за имплементација на електронското учење на УГД.

Во трудов се опишани проектите кои се реализирани на УГД, со цел воведување на е-учењето. Понатаму, прикажани се резултатите кои се постигнати во периодот од 2008 до 2013 година. Оттука се гледа дека новата технологија за примена на ИКТ во наставниот процес е успешно усвоена на ниво на Универзитет. Но, сето ова не беше еден лесен и едноставен процес, туку се судривме и со многубројни проблеми. Понатаму во трудот се опишани проблемите со кои се судривме во тек на имплементацијата и што научивме при решавањето на тие проблеми. На крај, во заклучокот, ги даваме нашите препораки за успешна имплементација на е-учењето.

Клучни зборови: *ИКТ, образование, е-учење, LMS, Moodle*

E-LEARNING IMPLEMENTATION AT UGD – LESSONS LEARNED

Abstract

The ICT imposes inevitable positive changes upon the modern world. These changes are largely related to education as well. The policy of Goce Delcev University is to fully implement ICT in all segments of management, administration and teaching. For this purpose, several projects for e-learning implementation at UGD have been conducted.

This paper describes the projects that have been implemented at UGD to introduce e-learning. Furthermore, it presents the results achieved in the period from 2008 to 2013. It shows that the new technology for ICT implementation

in the teaching process was successfully adopted at University level. However, this was not an easy or simple process and we encountered a number of problems. Furthermore, this paper describes the problems we encountered in the course of its implementation and what we learned from resolving these problems. Finally, in the conclusion, we give our recommendations for successful implementation of e-learning.

Keywords: *ICT, education, e-learning, LMS, Moodle*

Вовед

Развојот и навлегувањето на информатичко-комуникациските технологии (ИКТ) во сите пори на општеството има големо влијание врз економските и социјалните промени во него. Интернетот, глобалните комуникации и електронската трговија носат многу придобивки, уште поголем развој, економска експанзија и демократија во современиот свет.

Истовремено, интензивниот и брз развој на ИКТ водат кон омасовување и неминовност од нивна употреба, диверзитет во нивното користење, подготвеност на постојана и брза иновација, како и подготвеност за навремена и адекватна реакција кон промената во општеството. Денес, февруари 2013 г., повеќе од кога било ИКТ не го дефинираат општеството само од аспект на пристапот до информации, туку соодветно ја диктираат неговата трансформација во општество на знаење, стручност и вештини. Неспорен факт е дека ИКТ имаат значително влијание во процесот на образованието,

Присуството на ИКТ во образованието придонесува за значајни промени во наставниот процес. Електронското учење т.е. е-учењето, како една од придобивките од користењето на ИКТ, вклучува аквизиција, генерирање и трансфер на знаењето преку употреба на ИКТ. Во првата декада на 21 век електронското учење стана еден од клучните фактори за револуцијата во процесот на учење. Е-учењето ги комбинира модерните интерактивни методи на учење со менаџментот на знаењето и нуди методи за подобра евалуација на знаењето.

Во последните две децении, постојан императив за наставниците и професорите е имплементација на ИКТ во образовниот процес. За таа цел, на сите нивоа во образовниот систем се спроведуваат разни проекти со цел интеграција на ИКТ во наставниот процес. Во Република Македонија, овој процес е особено нагласен во последните десетина години, преку спроведување на повеќе проекти од национален интерес. Овие проекти се финансирани од страна на УСАИД, Советот на Европа и Министерството за образование и наука на Република Македонија. Дел од

овие проекти, почнувајќи во 2005 година, се реализираа на Педагошкиот факултет во Штип, а од 2007 година преку Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип. Универзитет „Гоце Делчев“ е основан во 2007 година и денес брои 13 факултета меѓу кои и Факултетот за образовни науки (поранешен Педагошкиот факултет). Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип е водечка институција во имплементацијата на новите технологии во образовниот систем на Република Македонија.

Во овој труд го опишуваме процесот на имплементација на е-учењето на УГД и лекциите кои ги научивме притоа. Во првиот дел најпрво даваме осврт на состојбата со примена на ИКТ во високото образование до 2005 година, а потоа ги опишуваме проектите кои се спроведени за имплементација на е-учењето на УГД. Понатаму даваме осврт на моменталната ситуација со користење на системот за е-учење на УГД (февруари 2013 г.) и на крај се дадени искуствата кои ги стекнавме во процесот на имплементацијата на системот за е-учење на УГД. Трудот го заклучуваме со кратко резиме на факторите за успех.

Користење на ИКТ во високото образование во Р.Македонија до 2005 година

Очигледно е дека отворениот пристап кон учењето преку имплементација на е-учење е од суштинско значење за опстанок во овој нов и динамичен свет. Ова важи за која било професија и за која било дисциплина. ИКТ имаат централна улога во одржување на квалитетот во високото образование во Р. Македонија и истите претставуваат основа за конкурентна предност на Универзитетите во иднина.

Во изминатиот период (2000 - 2005) сите универзитети во Македонија беа многу скромно опремени со ИКТ. На пример, во 2005 година Педагошкиот факултет во Штип, имаше опремено само една лабораторија со 12 компјутери од типот 486, набавени во 1996 година. Во секој кабинет, за секои два или три наставника имаше по еден компјутер од типот Пентиум 3 и за потребите на целиот факултет имаше неколку ласерски печатачи и само еден ЛЦД проектор. Најдобрите компјутери беа инсталирани во одделот за сметководство и студентските служби. Не постоеше организирано одржување на компјутерите. Факултетот не поседуваше преносни (лаптоп) компјутери. Наставниците не беа среќни со ова ситуација и тие постојано бараа начини за подобрување на истата. Генерално, беа воочени следниве проблеми: недостаток на опрема, недоволна обука за користење на постоечката опрема, недостаток на дигитални ресурси за примена во образованието и сл.. Денес, повеќето од овие проблеми се решени, а со имплементација на проектите за имплементација на е-учење, ситуацијата е драматично променета.

Реализирани проекти за имплементација на е-учењето на УГД

Проектот „Креативна настава и учење“ - „Creative Teaching and Learning“ траеше од октомври 2002 до декември 2009 година и беше имплементиран во три фази, со вкупен буџет од околу 3,5 милиони долари обезбедени од УСАИД. За имплементација на е-учењето беше значаен првиот дел од втората фаза. Во ова втора фаза (од јули 2005 до септември 2008 година) беа вклучени 11 наставници од сите државни педагошки факултети во Република Македонија, од кои 5 наставници беа од Универзитетот „Гоце Делчев“. Наставниците имаа 14-дневна почетна обука за користење на ИКТ во наставниот процес. Обуката се одвиваше во Тетово, во Универзитетот на Југоисточна Европа, со инструктори од Универзитетот „Џорџ Мејсон“ во САД. Истите наставници имаа студиска посета во Лондон со интензивна обука преку која беа пренесени дел од искуствата на Велика Британија за користење на ИКТ во наставата. Преку овој проект, исто така, беше реновиран еден дел од Педагошкиот факултет и беа набавени компјутери и други уреди за опремување на една современа компјутерска училишница.

Вториот проект, „Интегрирање на е-учење преку програмата за наставници - Integrating E-Learning across the Teacher's Curriculum» беше реализиран во рамките на ТЕМПУС - програмата на Европската комисија. Овој проект беше започнат во октомври 2006 година и траеше до септември 2009 година, со вкупен буџет од околу 480,000.00 евра. Носител на проектот беше Педагошкиот факултет во Штип, а исто така во проектот беа вклучени наставници од Институтот за информатика при Природно-математичкиот факултет во Скопје, државните педагошки факултети во Скопје и во Битола, како и наставници од Педагошкиот факултет во рамките на Универзитетот на Југоисточна Европа во Тетово. ЕУ партнери на проектот беа Универзитетот во Гронинген, Универзитетот во Единбург и Католичкиот универзитет во Лувен. Преку овој проект беа реализирани студиски посети на универзитетите во Гронинген, Единбург и Лувен, каде што дваесетина наставници од Македонија беа обучувани за примена на ИКТ во образованието. Во рамките на овој проект беа спроведени неколку обуки за примена на ИКТ во образованието и беа реализирани на Педагошкиот факултет во Штип. Преку проектот беше набавена современа ИКТ опрема, која беше инсталирана во најголем дел на Педагошкиот факултет, кој сега стана членка на УГД и делумно опремата беше инсталирана кај другите партнери на проектот од Македонија. Како резултат на овој проект во 2008 година беше пуштен во проба употребата на систем за електронско учење, базиран на платформата за управување со учењето Moodle 1.9.

Универзитетот „Гоце Делчев“ е основан во март 2007 година. При неговото основање е усвоена политиката: Универзитетот „Гоце Делчев“ треба да биде организиран со највисок степен на користење на ИКТ во сите сегменти на управувањето, администрирањето и наставата. Така, за ова цел, до крајот на 2008 година, обезбедени се компјутерите за секој вработен на УГД, отворени се повеќе нови училиници и компјутерски лаборатории со интерактивни табли, поставена е модерна компјутерска мрежа во зградите, а за поврзување на кампусите е обезбедена оптичка конекција.

Проектот „Имплементација на LMS во наставата“ беше организиран како дел од ИКТ активности на Универзитетот. Овој проект беше делумно поддржан од страна на Европската комисија (преку ТЕМПУС проектот) и Фондацијата Фулбрајт. Како резултат на овие проекти во септември 2008 година е формиран Центарот за електронско учење (ЦЕУ). Основната цел на овој центар е да се воведат модерни форми на учење на Универзитетот „Гоце Делчев“, нови технологии: (интерактивни табли, графички табли, мултимедиумски софтвер и хардвер, аудиовизуелна опрема и друго), како и перманентни обуки на наставници, учители, студенти и ученици од универзитети и училишта во Република Македонија. Развојот на интернетот и мултимедијалните технологии се основа на е-учење.

Систем за е-учење на УГД

Центарот за електронско учење ја користи Moodle платформата, која има за цел да обезбеди соодветна поддршка на процесот на едукација во УГД, развој на вештините на студентите и наставниците, како и развој на компетенции кои се неопходни за опстанок во дигиталната доба. Истовремено, овој систем нуди полесен и подобар пристап на студентите до креираните курсеви, материјали за учење, активности за учење, но и полесна комуникација професор - студент. Во јули 2008 се започна со користење на верзијата на Moodle 1.9, но со редовно и постојано надградување дојдено е до користење на најновата верзија на системот Moodle 2.4.

Во табела 1 се дадени податоците кои ја отсликуваат моменталната искористеност на инсталираната Moodle 2.4 платформа, според податоците добиени на 4 февруари 2013 година.

Табела 1. Искористеност на Moodle 2.4 платформата (4.2.2013 год.)

	Вкупен број:
Курсеви	983
Корисници	13818
Задачи на улогите	44806
Предавачи	265
Пораки	39303
Прашања	409
Ресурси	8489
Просечен број на учесници по курс	45.33
Просечен број на модули по курс	12.59

Вкупниот број на корисници на Moodle 2.4 платформата изнесува околу 13.818 корисници, од кои 265 се професори, асистенти и лаборанти, а останатите се студенти на Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип. Моментално, вкупно се креирани 983 курсеви кои се активни, што значи дека креаторите на курсеви водат редовна и постојана контрола за своите курсеви, за содржините, активностите и за студентите зачленети во нив.

Како резултат на сите горенаведени активности, состојбата со користење на ИКТ во наставниот процес при Универзитетот „Гоце Делчев“ е значајно подобрена. Секој вработен во рамките на УГД секојдневно користи компјутер за комуникација и извршување на тековните активности. Се разбира врз овие податоци влијание има и користењето на системот за Е-учење на УГД од страна на студентите. Од јули 2008 година до крајот на 2009 година системот за Е-учење работеше како пробна платформа, но од 2010 година е започнато со негово задолжително користење на сите факултети на УГД. Според податоците претставени во табела 2 може да се констатира континуирано зголемување на искористеноста на Moodle платформата во периодот од декември 2010 – декември 2011 – февруари 2013 година.

Табела 2. Искористеност на Moodle платформата во периодот од 2010 до 2013 година

	Година		
	2010	2011	2013
Курсеви	760	898	983
Корисници	8202	10852	13818
Задачи на улогите	43774	50581	44806

Предавачи	215	202	265
Пораки	31804	24408	39303
Прашања	2294	1600	409
Ресурси	8258	10828	8489

Од оваа табела се гледа дека во периодот од декември 2010 година до февруари 2013 година бројот на курсеви се зголемил за околу 29,34%, односно од 760 на 983 курсеви (сл.1), а бројот на корисници се зголемил за 68,47%, односно од 8.202 на 13.818 корисници (сл.2).

Слика 1: Зголемување на бројот на креирани курсеви

Слика 2: Зголемување на корисниците на системот

Што научивме?

Современата настава не може да се замисли без современите дидактички помагала, како што се компјутерите и информациско-комуникациските технологии. Процесот на имплементација на ИКТ во образовниот процес не е лесен. Потребно е вложување на голем напор, посветеност и упорност за да се сменат постоечките навики и да се реализираат поставените цели.

Како главни проблеми за реализација на овој процес беа идентификувани недостатокот на опрема и недостаток на вештини за користење на постоечката опрема. Исто така, уште еден проблем е човечкиот фактор, односно мотивација и желбата на наставничкиот кадар да ги користат ИКТ во образовниот процес. Ова е многу фрустрирачки, бидејќи тие се лидери во поддршка на процесот на компјутеризација, но кога е потребно тие да почнат да ги користат компјутерите, ги избегнуваат обуките иако нивните вештини за користење на ИКТ се на релативно ниско ниво. За жал, факт е дека станува збор за наставнички кадар на возраст помеѓу 30 и 40 години. Меѓутоа, и овој проблем може да се реши со примена на неколку „непопуларни“ мерки: задолжителна обука за секој, евиденција на присуството и проверка на стекнатото знаење, инструкции за задолжително користење на ИКТ и воведување на прописи за целиот процес.

Клучни придобивки од имплементацијата на е-учење во образовниот процес се:

- Зголемен квалитет на стекнатото знаење преку зголемениот пристап на студентот кон поставените содржини и онлајн поддршка. Намалени трошоци за учење, намалени трошоци за патување и дневници. Намалено отсуство од работа.
- Зголемена флексибилност и способност да одговорат на бизнис потребите. Често во програмите за е-учење истовремено се вклучени голем број луѓе. За да се обезбеди конзистентност и пренесување на вештините, неопходен е дизајн и развој на стандардни процедури.
- Зголемен пристап и флексибилност овозможувајќи им на студентите да се вклучат во процесот на учење во секое време и насекаде - учењето не е локациски зависно и студентите можат да ги преземаат курсевите независно од нивната физичка локација, без разлика дали се наоѓаат во нивните домови, на нивните работни места или на друго место.
- Градивото е свежо и во чекор со времето, бидејќи често и бргу може да биде заменето со понови содржини, што не е случај со книгите.
- Преку аудио-видео презентации материјалот се задржува во меморијата многу повеќе отколку при традиционалното предавање во клас токму поради комбинацијата на елементите што ја предизвикуваат љубопитноста, интересот и желбата за успех кај секој поединец: аудио, видео, квизови, интерактивни прашања, изразување лични ставови и сл.
- Студентите може да следат нелинеарна патека за учење со темпо кое одговара на нивните индивидуални потреби.
- Пристапност: Интернетот овозможува поголем пристап до информации и ресурси за учење за сите студенти, вклучувајќи ги и маргинализираните лица, хендикипирани, возрасни и оние на кои им е потребна посебна програма.

Заклучок

Процесот на имплементација на нови технологии не е лесен и не оди мазно. При имплементацијата на е-учењето на УГД се судривме со многу проблеми и ги идентификувавме клучните фактори од кои зависи успешната имплементација. Како најбитни фактори за успех и имплементација на е-учењето во високото образование ги идентификувавме:

- опременост со современа ИКТ опрема и ресурси;
- постојана обука на наставничкиот кадар за надградба на нивните вештини за користење на ИКТ опремата и ресурсите;

- организирање на посебни центри кои ќе бидат задолжени за следење на состојбата со ИКТ (безбедност, одржување, користење) и кои ќе обезбедат континуирани обуки за корисниците, како на пример формирање на Центар за е-учење (ЦЕУ), кој е неопходен за реализација и координација на сите активности;
- барање начин за мотивирање на корисниците преку доделување на награди, сертификати, задолжувања итн.;
- организирање на репозиториум за реупотребливи дигитални ресурси (содржини, програми, материјали) за учење.

Користена литература

- Anita Rosen, *E-learning 2.0: proven practices and emerging technologies to achieve results*. AMACOM, a division of American Management Association, New York 2009
- W. Horton, *E-Learning by Design*. Pfeiffer, An Imprint of Wiley, San Francisco, 2006.
- Pop Angelova, Nevenka and Zdravev, Zoran (2011) *Introduction of ICT in the teaching process - a successful story of The High School "Dobri Daskalov" from Kavadarci*. In: VI International Balkan Congress for Education and Science: THE MODERN SOCIETY AND EDUCATION. Faculty of Pedagogy "St. Kliment Ohridski" – Skopje, Republic of Macedonia, pp. 1111-1117. ISBN 978-9989-823-33-6
- Bojadzieva, Evica and Stefanova, Melsa and Zdravev, Zoran and Stevceva, Liljana (2012) *Introducing Team-Based Learning (TBL) at Faculty of Medicine, University 'Goce Delcev' (UGD), Stip, Macedonia*. In: AMEE 2012, , 27-29 August 2012, Lion, France.
- Zdravev, Zoran and Dimov, Gorgi and Krsteva, Silvana (2011) *E-learning in Higher Education through E-learning center*. In: The 8th International Conference for Informatics and Information Technology (CIIT 2011), March, 2011, Hotel Molika - Pelister, Bitola, Macedonia.
- Zdravev, Zoran (2010) *Integrating ICT in Teachers Education - Case study at "Goce Delcev" University*. In: BASOPED - 13th International Conference - ICT in the education of the Balkan countries, June, 2010, Varna, Bulgaria.
- Zdravev, Zoran (2010) *Innovation and knowledge management towards e-student information system*. [Project]
- Zdravev, Zoran (2006) *Integrating E-Learning across Teachers Curriculum*. [Project]